

Osobowość hieny

Tygodnik Wprost - [Numer: 17/2008 \(1322\)](#)

Osobowość mają nawet sikory i rybki w akwarium

Neurotyczność, ekstrawersja i ugodowość nie są wyłącznie domeną psychiki człowieka. Przybywa dowodów na to, że zwierzęta też mają osobowość. Jeśli badacze zwierzęcej psychiki mają rację, psychika ludzka ma długie ewolucyjne korzenie – tak jak budowa anatomiczna. Nic nie przemawia za tym, by selekcji miały podlegać wyłącznie cechy fizyczne.

Pomysłowa hiena

Obserwacje wielu grup zwierząt (od szympanów po ośmiornice) dowodzą, że zdarzają się wśród nich różne osobowości. Hiena zamknięta w zagrodzie będzie eksperymentowała, próbując się z niej wydostać, inna w tej samej sytuacji wykaże się niewielką pomysłowością. Ośmiornica w akwarium może systematycznie niszczyć swoje więzienie – kopiąc w filtrach i wydłubując uszczelki, zaś jej sąsiadka będzie tylko agresywnie obłapiać mackami ręce każdego, kto spróbuje otworzyć zbiornik. Pewne cechy są charakterystyczne dla całego gatunku: makaki niedźwiedzie (*Macaca arctoides*) są ugodowe, natomiast lapundery (*Macaca nemestrina*) bardzo agresywne; złote rybki są odważne, a pielęgnice bojaźliwe.

Osobowość ptaków, gryzoni, ryb można ująć w naukowe ramy, mierząc odwagę, lęk, agresję, ciekawość. Istnieją pewne prawidłowości – te, które bywają bardziej agresywne wobec członków stada, są także odważne w eksplorowaniu swego środowiska, chętnie próbują nowego pokarmu i szybko wracają do równowagi po sytuacji zagrożenia. Niektóre cechy występują łącznie. Tak jak u ludzi – energiczne osoby są często także gadatliwe, a ci mniej energiczni są raczej małomówni. Ekstrawertycy są towarzyscy, asertywni i zwykle kierują nimi pozytywne emocje. Za niektóre różnice w osobowości ludzi odpowiadają geny. Żeby zdobyć pewność w tej kwestii, należałoby przeprowadzić eksperymenty, których na ludziach się nie przeprowadza. Trudno także badać wpływ środowiska na poszczególne cechy. By je ocenić, należałoby drastycznie zmienić otoczenie dziecka, na przykład oddać innej matce na wychowanie (a to robi się tylko w badaniach na zwierzętach).

Odważne sikorki

Jeden z najbardziej ambitnych eksperymentów, mających zbadać wpływ genów i środowiska na osobowość zwierząt, przeprowadził dr Piet Drent z Netherlands Institute of Ecology. Obserwował on sikory bogatki w Holandii, śledząc ich relacje z innymi, porównując zachowanie rodziców z zachowaniem ich potomstwa i analizując DNA ptaków. Większość sikor bogatek spędza całe życie w tym samym lesie. Badacze przez wiele lat śledzili całą ptasią populację, odnotowując stan zdrowia i sukces rozrodczy poszczególnych ptaków. Niektóre z nich były przenoszone do laboratorium i tam poddawane prostym testom, m.in. obserwowano, jak reagują na obcy przedmiot i otwarte drzwi klatki. Okazało się, że sikory mają stabilne cechy osobowości. Te odważne szybko badają nowe przedmioty i eksplorują nowe miejsca. Lęklwym wszystko zajmuje więcej czasu. Zarówno odwaga, jak i nieśmiałość są utrwalone przez naturalną selekcję.

Osobowość ptaków ma istotny wpływ na ich przeżywalność, ale to zmienia się z roku na rok, zależnie od dostępności pokarmu. W latach chudych odważne samice mają większe szanse na przeżycie niż lękliwe. Wśród samców panuje odwrotna zasada – te bojaźliwe radzą sobie lepiej niż odważne. Po wielu latach badań okazuje się, że to ptaki o pośredniej osobowości najlepiej radzą sobie z wykarmieniem młodych – są lepiej przystosowane niż te najodważniejsze i te najbardziej nieśmiałe.

Każdego roku sikory rywalizują o dobre terytorium. Odważne i agresywne mogą zwyciężyć. Jeśli jednak przegrają, kończą na dole ptasiej drabiny społecznej i często migrują do innych miejsc, gdzie mogą się stać numerem jeden. Jeśli w populacji jest wiele ptaków lęklwych, kilka odważnych może wieść prym. Natomiast w tłumie odważnych nie ustają potyczki i w efekcie wiele ptaków opuszcza teren. Z czasem populację zdominują mniej krewkie osobniki. W ten sposób żadna z osobowości nie znika z populacji.

Instynkt społeczny

Dr Renée Duckworth, ekolog ewolucyjny z Uniwersytetu Harvarda, sprawdzała, czy istnienie odmiennych osobowości może przynosić korzyści całemu gatunkowi. Obiektem jej badań były krewniaki drożdów – błękitniki meksykańskie (*Sialia mexicana*). Ptaki te są w różnym stopniu agresywne. Podstawą oceny tej cechy jest to, jak często atakują nadobniczkę drzewną (*Tachycineta bicolor*), która wtargnie na ich terytorium. Bardziej agresywne samce zwyciężają w walce o lokum, ale inwestują mniej w wychowanie młodych. I choć umieją zająć terytorium, ich sukces zostaje zaprzeczony, gdyż te mniej agresywne potrafią wykarmić więcej piskląt. Gdy jednak trzeba się przenieść na nowe tereny, skuteczniejsze są osobniki przebojowe – naturze opłaca się więc utrzymać oba typy osobowości. Potwierdzają to także badania na reżusach prowadzone przez prof. Johna Capitanio z University of California. Grupa funkcjonuje lepiej, jeśli tylko część małp ma rozwinięty instynkt społeczny.

Teoretycznie – wskutek selekcji „najlepiej dobranych” cech – po ziemi powinni chodzić wyłącznie ekstrawertycy. Z badań dr. Daniela Nettle’a z University of Newcastle w Wielkiej Brytanii wynika, że im bardziej ekstrawertyczna osoba, tym ma więcej partnerów seksualnych. To dawałoby ewolucyjną przewagę, gdyby nie fakt, że tacy ludzie często zrywają związki, rozbijają rodziny. Większa aktywność fizyczna i poszukiwanie sytuacji ekstremalnych naraża ich na wyższe ryzyko wypadku i dlatego częściej niż introwertycy trafiają do szpitala. Te same czynniki sprawiają, że ekstrawertyzm jest mocną cechą kryminalistów odsiadujących wyroki w więzieniach.

Na drugim biegunie są osobnicy neurotyczni. W ich osobowości dominują uczucia negatywne. Silna neurotyczność, życie w bezustannym stresie, zwiększa ich podatność na choroby psychiczne, zwłaszcza depresję. Jakże wobec tego plusy zrównoważyły wady, powodując, że osobowość ta jest powszechna wśród ludzi? W wyjaśnieniu tej zagadki pomagają badania na zwierzętach, z których wynika, że czujność przedłuża życie. Wśród naszych przodków neurotycy mogli być niezbędni, by całej grupie udawało się unikać bezpośredniego zagrożenia. Niepokój charakterystyczny dla tego typu osobowości pozwala szybko dostrzegać mało widoczne oznaki niebezpieczeństwa i przyspiesza reakcję. Alpinści, zdobywcy Mount Everestu, nie są neurotyczni – udowodniał w swej pracy kanadyjski psycholog dr Robert Stelmack. Ponadto z osobowością neurotyczną często wiąże się wysoka inteligencja i świadomość. Tacy ludzie, jeśli ich negatywne emocje są ukierunkowane na poprawę pozycji, odnoszą życiowy sukces.

Geny osobowości

Skoro osobowość jest dziedziczna, muszą istnieć geny kształtujące poszczególne cechy. Dr Kees van Oers z Centre for Terrestrial Ecology w Holandii uważa, że genów warunkujących osobowość jest co najmniej dziesięć. W wypadku ptaków odpowiadają one aż za 50 proc. różnic w zachowaniach. Niedawno znaleziono pierwszego kandydata do tej roli – gen DRD4 – od którego może zależeć otwartość na nowe doświadczenia. Do tej pory trzy grupy niezależnych naukowców dowiodły, że ze zmiennością w genie DRD4 wiąże się poszukiwanie nowości u szympanów, sikor bogatek, koni oraz psów. Także u człowieka. Te wyniki wskazują, że gen ten był obecny, zanim jeszcze ewolucja oddzieliła ptasich protoplastów od dalekich przodków ssaków.

Co ciekawe, DRD4 jest u ludzi związany z występowaniem nadpobudliwości ruchowej i trudnościami z koncentracją. Tę samą zależność odkryto u psów. Podobieństwa są na tyle duże, że na Węgrzech kwestionariusz służący ocenie zaawansowania ADHD u dzieci stosuje się do określenia psiego charakteru – zdolności do skupiania się, impulsywności i ruchliwości. Naukowcy mają nadzieję, że ich badania będą miały także praktyczne zastosowanie. Dr Samuel Gosling z University of Texas bada osobowość psów. Właściwe przetestowanie zwierzęcia może pomóc w wyborze najlepszego psa do zadań specjalnych, pomoże także pracownikom schronisk dobrać właściwe zwierzę do konkretnej rodziny.

– Różnice w osobowości najprawdopodobniej istnieją w całym zwierzęcym świecie. Są niezbędne, by mogła działać naturalna selekcja. To, w jaki sposób osobniki się wyróżniają, zależy od gatunku. Badania dowodzą, że niektóre cechy osobowości człowieka są uniwersalne, inne zaś typowe tylko dla ludzi – mówi „Wprost” dr Jana Uher z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. Tylko ludzie mają wartości, cele, motywy działania, tożsamość. Niektórzy naukowcy wątpią, czy przy ocenie zwierzęcej osobowości uda się uniknąć antropomorfizmu – przypisywania zwierzętom ludzkich cech i uczuć bez jakiegokolwiek szansy sprawdzenia, czy rzeczywiście istnieją w ich świecie. □

Autor: [Ewa Nieckuła](#)